

5. UPADEK POLSKIEJ PANSTWOWOŚCI

1. Polska po II rozbiorze

- zła sytuacja gospodarcza ziem polskich po II rozbiorze – RP utraciła najbardziej urodzajne ziemie, ważne centra gospodarcze (ośrodki przemysłowe i rzemieślnicze) co przyczyniło się do upadku gospodarki i handlu. W granicach Rzeczypospolitej pozostały: Podlasie, części Wołynia, Litwy, Małopolski i Mazowsza,
- zostały zniszczone wewnętrzne powiązania ekonomiczne,
- zbyt małe dochody skarbowe nie wystarczały na utrzymanie dużej armii i administracji,
- wzrost cen żywności, bezrobocia i nędzy,
- wielu właścicieli ziemskich miało swoje dobra rozrzucone po kilku państwach,
- czołowi reformatorzy Sejmu Wielkiego skupieni wokół Ignacego Potockiego i Hugona Kołłątaja, przebywający na emigracji w Saksonii, przygotowywali powstanie; na dowódcę powstania wysuwali kandydaturę Tadeusza Kościuszko. Szukali poparcia we Francji, Austrii i Turcji do wojny z Rosją. Uzyskali je jedynie w Turcji. Skutkiem tego Rosja wycofała swoje wojska z Rzeczypospolitej i przeniosła na granicę z Turcją,
- w kraju przywódcami obozu niepodległościowego był gen. Ignacy Działyński i Andrzej Kapostas (bankier warszawski). Planowano początkowo wybuch powstania wczesną jesienią 1793 r. jednak wobec braku poparcia rewolucyjnej Francji termin przesunięto.

Bezpośrednie przyczyny wybuchu powstania:

- caryca Katarzyna II przez swojego ambasadora zażądała zmniejszenia armii polskiej o 50%. Caryca nie mogła sobie pozwolić na pozostawienie tak dużej armii polskiej obawiając się rozruchów. Rada Nieustająca pod przymusem wydała dekret o zmniejszeniu armii w dwóch terminach : 1 i 15 marca 1794 r..
- 12 marca 1794 r. dowódca I Wielkopolskiej Brygady Kawalerii **brygadier Józef Madaliński** odmówił zmniejszenia oddziału i rozpoczął marsz spod Ostrołęki kierując się na Kraków

2. Wybuch i przebieg powstania :

a) na czele powstania stanął jako **Naczelnik Sił Zbrojnych Narodowych, Tadeusz Kościuszko**. **24 marca 1794** r. na rynku krakowskim ogłosił on **Akt insurekcji** (powstania) wzywający wszystkich mężczyzn do powstania (od 18-28 roku życia). Kościuszko złożył przysięgę i zapowiedział ustanowienie Rady Najwyższej Narodowej (rząd) i sądów kryminalnych do spraw zdrajców. Został Naczelnikiem z władzą dyktatorską. Hasłem insurekcji było: „Wolność, Całość, Niepodległość”. Wskazuje ono cele powstania – wyzwolenie ziem polskich oraz odzyskanie i zabezpieczenie granic.

b) przebieg

kwiecień:

- **Kościuszko** połączył się z oddziałem Madalińskiego i wyruszył w kierunku Warszawy
- pod **Racławicami** (4.04) Polacy pokonali korpus rosyjski gen. Tormasowa (atak kosynierów Wojciecha Bartosa – chłopci z kosami. Bartos za bohaterstwo został mianowany oficerem, otrzymał szlachectwo i nazwisko - Głowacki). Mimo zwycięstwa Kościuszce nie udało się przedostać do Warszawy. Zwycięstwo skonsolidowało naród. Do powstania przyłączyła się Lubelszczyzna i część Wołynia.
- **17.04.1794** r. wybuchło **powstanie warszawskie** na czele którego stanął mieszczanin **Jan Kiliński**. Król Stanisław August Poniatowski został aresztowany, a władzę przejęła Rada Zastępcza Narodowa. Wojska rosyjskie wycofały się z Warszawy.
- **22/23.04.1794** . wybuchło **powstanie na Litwie**. Powstańcy dowodzeni przez płk **Jakuba Jasińskiego** rozbroili garnizon rosyjski w Wilnie. Utworzono Radę Najwyższą Litewską, która

nie uznała władzy Kościuszki i mianowała Naczelnikiem Sił Zbrojnych na Litwie płk Jakuba Jasińskiego. Rada ta została zniesiona z rozkazu Kościuszki.

maj:

- **7 maja 1794 r.** w Połańcu nad Wisłą Kościuszko ogłosił **Uniwersał Połaniecki**. Celem – zachęcenie chłopów do przyłączenia się do powstania.
 - regulował prawną i ekonomiczną sytuację włościan,
 - znosił przywiązanie chłopów do ziemi (poddanie osobiste) – warunkiem spłacenie długów i podatków; chłopci uzyskali wolność osobistą,
 - zmniejszenie pańszczyzny od 25 – 50%;
 - na czas powstania chłopom biorącym udział w powstaniu zawieszono pańszczyznę,
 - chłop, który wykonał wszystkie świadczenia na rzecz dworu nie mógł zostać usunięty z ziemi.

Szlachta nie chciała wykonywać postanowień uniwersału. Chłopi nie poparli masowo powstania.

- **9-10 maj 1794 - wydarzenia warszawskie** – ludność Warszawy straciła zdrajców narodowych – hetmanów targowickich Piotra Ożarowskiego, Józefa Zabiełłę, marszałka Rady Nieustającej Józefa Ankwicza, biskupa Józefa Kossakowskiego. Rozwiązano Radę Zastępczą Narodową i utworzono Radę Najwyższą Narodową.
- **10 maja 1794 r. do wojny po stronie rosyjskiej przyłączyły się Prusy**

czerwiec:

- **6 czerwca 1794 r.** doszło do bitwy pod **Szczekocinami** gdzie wojska powstańcze starły się z siłami rosyjsko – pruskimi. Kościuszko poniósł klęskę
- **15.06.** skapitulował Karków – bez walki. Głównym punktem oporu stała się Warszawa, którą otoczono pasem umocnień zaprojektowanych przez Kościuszkę. Miasto zostało okrążone przez wojska prusko – rosyjskie.

sierpień

- **12.08.** upadek powstania na Litwie po zdobyciu Wilna przez wojska rosyjskie,
- **20 .08.1794 r.** wybuchło powstanie w Wielkopolsce, na tyłach wojsk pruskich. Jego celem było odciągnięcie wojsk pruskich spod Warszawy co się powiodło. Kościuszko wysłał do Wielkopolski korpus dowodzony przez **gen. Jana Henryka Dąbrowskiego** by wspomóc powstańców w zaborze pruskim. Po wycofaniu się wojsk pruskich Rosjanie zrezygnowali ze zdobycia miasta Warszawy.

październik

- **10.10.1794 r.** bitwa pod **Maciejowicami** - Kościuszko nie chciał dopuścić do połączenia dwóch armii rosyjskich – armii gen. Ferdyna i armii gen. Suworowa. Niestety bitwę przegrał, a sam dostał się do niewoli. **Nowym naczelnikiem został Tomasz Wawrzecki.**

listopad

- **4.11.** połączone siły rosyjskie zaatakowały dzielnicę Warszawy - Pragę. Po jej zdobyciu gen. Suworow rozkazał wymordować całą ludność cywilną Pragi (**rzeź mieszkańców Pragi**), co doprowadziło do kapitulacji stolicy (5.11.)
- Ostatnią bitwą powstania była **bitwa pod Radoszycami** 16.11.1794 r.

c) **skutki powstania** – niewola przywódców powstania lub emigracja oficerów i elit polskiego społeczeństwa. Bezpośrednim skutkiem upadku powstania był **III rozbiór Polski 24 października 1795 r.** i abdykacja (zrzeczenie się tronu) Stanisława Augusta. Powstanie kościuszkowskie było

pierwszym z powstań narodowych mających na celu odzyskanie niepodległości. Mimo klęski powstała legenda powstańcza żywa w literaturze, muzyce i sztuce będąc wzorem postępowania Polaka – patrioty.

3. III rozbiór Polski – 24 października 1795

a) **głównym inicjatorem** III rozbioru była Austria, która chciała zrekompensować sobie straty w wojnie z rewolucyjną Francją. Już w trakcie powstania zajęła Lubelszczyznę.

b) **postanowienia:**

Prusy – Fryderyk II Wilhelm	Rosja – Katarzyna II	Austria – Franciszek II Habsburg
<ul style="list-style-type: none"> ▪ część Małopolski ▪ Mazowsze z Warszawą ▪ Podlasie <p>Razem 48 tys. km² 1 mln ludności</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ziemie na wschód od linii Niemen – Drohiczyn – Bug wraz z Kurlandią <p>Razem 120 tys. km² 1,2 mln ludności</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ziemie na południe od linii Pilica – Wisła – Bug ▪ Lubelszczyzna <p>Razem 47 tys. km² 1,5 mln ludności</p>

c) **25.11.1795 r. Król Stanisław August Poniatowski abdykował i udał się do Rosji.**

d) **znaczenie :**

- po raz pierwszy w historii nowożytnej Europy dokonano rozbioru państwa i skreślono je z mapy Europy,
- rozbioru dokonały trzy państwa, których celem było utrzymanie równowagi w Europie Środkowej, co przyczyniło się do trwałości rozbiorów,
- Rosja, Prusy i Austria uzyskały ziemie, które nigdy wcześniej nie wchodziły w ich skład,
- państwa zaborcze przedstawiały się za spadkobierców krajów, które wówczas nie istniały: Austria – Węgier, Rosja – państwa Kawalerów Mieczowych, a Prusy – państwa Zakonu Krzyżackiego. W rzeczywistości zagarnęły dużo więcej ziem, niż obszar wymienionych państw, a Rosja nie powinna sobie rościć praw do żadnych terytoriów gdyż państwo moskiewskie nigdy nie zagarnęło państwa Kawalerów Mieczowych,
- państwa europejskie wykazały się biernością i w żaden sposób nie zareagowały na rozbiory mimo że opinia publiczna je potępiła jako akt barbarzyństwa,
- rozbiory były aktem siły, w którym silniejsze mocarstwa zagarnęły terytoria państwa słabszego. Małe państwa europejskie obawiały się, że może ich spotkać to samo.